
Neobjasněné záhady 2. světové války

Michael Fitzgerald

Osmého listopadu 1939 Hitler unikl smrti jen o minuty, když vybuchla bomba v mnichovské pivnici, kde právě dokončil projev. Osm lidí to štěstí nemělo.

Od té doby se o událostech toho večera vedou spory. Není pochyb, že byla nastražena aktivovaná časovaná bomba a nastavena tak, aby vybuchla během Hitlerova proslovu. Dodnes se však nevyjasnilo, kdo za nezdařeným atentátem stál.

Osmý listopad býval jedním z nejdůležitějších dní v nacistickém kalendáři. Hitler každoročně jezdil do Mnichova a promlouval tam k dávným stranickým kumpánům, kteří s ním byli toho dne v roce 1923. Sraz býval vzpomínkou na Hitlerův nezdařený pokus o puč – násilné převzetí vlády – a ty, kdo při něm zemřeli.

Výroční shromáždění navštěvovaly tisíce lidí a Hitler pokaždé řečnil přibližně hodinu. Tuto příležitost si nikdy nenechal ujít a po projevu, před odchodem, měl ve zvyku zhruba půl hodiny hovořit s bývalými společníky o starých časech.

Ten rok tomu bylo jinak. V září 1939 vypukla druhá světová válka, ale prozatím probíhaly jen krátké boje s Polskem. Británie a Francie neudeřily, a proto se tomuto období klidu mezi zneprátenými stranami říkalo „podivná válka“ nebo též „válka vsedě“ (z němčiny) a „směšná válka“ (ve francouzštině).

Nezdálo se, že bezprostředně hrozí konflikt. Německo nečelilo bombardování britským Královským letectvem ani jeho jednotky nemusely bojovat s britskými a francouzskými. Takže se nevyskytovaly naléhavé vojenské důvody, které by Hitlerovi bránily pokračovat v dlouholetém zvyku vzpomínat na dřívější události se starými kamarády.

Jakmile Hitler dokončil obvyklý proslov, neočekávaně odešel dřív než jindy. Proto již nebyl v pivnici přítomen, když velká bomba explodovala. Zahynulo osm lidí, ale Hitler k nim nepatřil.

Normálně po akci odlétal do Berlína, avšak tentokrát jel vlakem. Tahle změna mu zachránila život, což od té doby vyvolalo nejednu konspirační teorii o tom, co se ten večer událo.

Existuje o tom celá řada nesporných faktů, a tudíž bude asi nejlepší začít jimi. Bombu umístil v pivnici komunistický řemeslník Georg Elser. Marxistou byl mnoho let, a i když nacisté po nástupu k moci komunistickou stranu zakázali, svých názorů se ani potom nezřekl. Naopak se ještě utvrdil v přesvědčení, že se nacisté chovají k německým dělníkům nespravedlivě.

Nikdo nepopírá, že bombu vyrobil a nastražil právě on. Spor se vedl o tom, zda jednal na vlastní pěst. Pokud měl komplice, o koho šlo a jaké měli motivy?

Ve dvacátých a třicátých letech byla politická příslušnost v Německu vrtkavá. Obzvláště nacisté a komunisté přebíhali z jedné strany do druhé, někdy sem a tam i víckrát. Obě strany nacházely podporu v řadách dělnické třídy a nezaměstnaných, a dokonce i potom, co se Hitler dostal k moci, přešlo hodně komunistů k nacistům. Až na několik jednotlivců ne proto, aby se „infiltrovali“, ale převážně z ryziho přesvědčení, že národní socialismus, podobně jako komunismus, představuje pro dělnickou třídu cestu, kudy se vymanit z chudoby. Členskou základnu SA tvořili z velké části nezaměstnaní, a když se Hitler stal kancléřem, upevňoval si moc politikou cukru a biče. Dělnickou třídu nutil k poslušnosti zastrašováním prostřednictvím gestapa a koncentračních táborů a zároveň si uvědomoval, že se potřebuje ucházet o její přízeň, aby jeho vládu podporovala nebo alespoň tolerovala.

Cíle dosahoval tím, že věnoval hodně peněz a zdrojů na to, aby němečtí dělníci byli dobře živení, zdraví a přiměřeně spokojení. Strategie mu celkem vzato vycházela, zejména do roku 1941. Samozřejmě existovaly výjimky – Židy a cikány pronásledoval –, ale většinu lidí nechával na pokoji. Někteří komunističtí funkcionáři dosáhli kompromisu s režimem a aktivní odpor vůči nacistům byl i v počátečních letech jeho vlády vzácný.

Po roce 1933 se komunistická strana coby organizovaná síla prakticky vytratila; zbyly pouze malé buňky. Až do posledního roku války byly téměř zcela bezmocné a svou činnost omezovaly skoro výhradně na žvanění.

NASTRAŽENÍ BOMBY

Tesař Georg Elser, bývalý komunista, uvažoval jinak. Do roku 1933 to nebyl nijak zvlášť aktivní straník, ale vždycky volil komunisty a i po nástupu nacistů k moci udržoval styk s několika podobně smýšlejícími jednotlivci.

V roce 1938 dospěl k rozhodnutí, že změnu může přivodit jedině teroristický čin. Usmyslel si, že je potřeba Hitlera zavraždit a že tento plán musí uskutečnit on sám.

Přípravu zahájil tím, že ve zbrojovce, kde pracoval, ukradl výbušniny. Celkem si pořídil dvě stě padesát balíčků střelného prachu. V té době ještě pořádně nevěděl, jak plán zavraždit Hitlera provede, ale když si v novinách přečetl zprávu o nadcházející připomínce jeho neúspěšného puče, naplánované na 8. a 9. listopadu, vzal to jako příležitost.

Věděl, že Hitler tuto akci nikdy nezmešká, a tak se vydal do Mnichova. Prohlédl si pivnici a pečlivě si poznamenal všechny možné způsoby, jak bombu nastražit. Usoudil, že ideální místo, kam výbušninu ukrýt, je sloup hned za pódiem, na kterém Hitler řečnil. Bylo mu jasné, že bombu musí odpálit spíš časový spínač než rozbuška.

V dubnu 1939 se do pivnice vrátil a prováděl detailní měření. Od srpna pracoval noc co noc na sloupu. Odstranil z něj část dřevěného obložení a pak na kolenou vydlabával dutinu a pokaždé se zbavoval sutě. Každou noc se schovával v pivnici, dokud ji personál nezamkne, a potom se pouštěl do zdoluhavého a lopotného úkolu.

Šestého listopadu 1939 brzy ráno přípravu dokončil. Bombu měl sestrojenu a spínač nastavil na 8. listopadu 21.20 hodin. V noci o den dřív všechno ještě naposledy zkontroloval a odjel vlakem do Kostnice na švýcarských hranicích.

Pak jako by se proti němu všechno spiklo. Půl hodiny před výbuchem ho zastavili dva celní úředníci. Vyšlo najevo, že má propadlou propustku opravňující k překročení státních hranic, a tak ho prohledali. V kapsách mu našli pohlednici z pivnice, adresy zbrojovek, několik šroubků a pružinek a také odznak komunistické strany. Sice ještě netušili, kdo je a co spáchal, přesto ho odvedli na policejní stanici k dalšímu výslechu. Až o půlnoci, kdy rozhlas oznámil zprávu o nezdařeném atentátu a pohraničnickům nařídil, aby byli v plné pohotovosti, jim došlo, že by Elser mohl být tím podezřelým. Přesto se i potom přikláněli spíš k tomu, že je buď dezertér, nebo špion.

Hitler zahájil proslov ve 20.10 a mluvil téměř hodinu, přesně do 21.07. Normálně v podniku zůstával a se stranickými druhy vzpomínal na staré časy, avšak tentokrát okamžitě po projevu odešel. Bomba vybuchla ve 21.20, osm lidí zabila a přes šedesát zranila.

ZAPOJILI SE DO TOHO BRITOVÉ?

Události oné noci rozpoutaly řadu konspiračních teorií rozličné hodnověrnosti. Vůdci nacistického Německa byli po celou dobu vlády paranoidní, ale výbuch v pivnici je vedl k vyjádření prvního – a nejběžněji zahrhovaného – konspirativního názoru na Elserův atentát.

Hitler a Himmler odmítali uvěřit, že byl pokus dílem jediného člověka. Byli přesvědčeni, že šlo o rozsáhlejší spiknutí, do něhož se zapojila britská tajná služba a nacistický odpadlík Otto Strasser, sice žijící v bezpečném exilu, ale stále považovaný za zahořklého nepřítele.

Historici se shodují, že tato domněnka je přinejlepším paranoidní fantazie nebo spíš promyšlená propaganda. Zkoumání „případu Venlo“ a zejména jeho následků však naznačují, že je na tvrzeních nacistů třeba zrnko pravdy.

Britští agenti major Richard Stevens a kapitán Sigismund Payne Best působili několik měsíců v Holandsku. Jednali s nacistickým špiónem Franzem Fischerem, jenž předstíral, že je politický uprchlík. Tvrdil, že je ve spojení s protinacistickými důstojníky německé armády, kteří mají v plánu svrhnout Hitlera. Úmyslně tím klamal, neboť ve skutečnosti pracoval pro SS.

Walter Schellenberg, jeden z Himmlerových nejdůvěryhodnějších pobočníků, přijel do Holandska a sešel se s Bestem a Stevensem. Vydával se za kapitána Schämmela a tvrdil, že jedná jménem jistého odpadlického německého generála.

V této fázi nacistická zpravodajská služba sledovala dlouhodobé cíle a Schellenberg se chystal s oběma agenty setkat znovu a představit jim nepravého generála. Jenomže Elserův pokus o atentát výrazně změnil plány SS.

Himmler okamžitě zavolal Schellenbergovi a nařídil mu, aby se s Bestem a Stevensem sešel hned druhý den. Měl je zatknout a přivést zpět do Německa. Pomocť mu při tom měli ozbrojení esesáci a narušení holand-

ských hranic podle Himmlerových slov nehrálo roli. Schellenberg byl nespokojený a proti rozkazu protestoval, ale když ho Himmler zopakoval, neodvážil se neuposlechnout. Při bleskovém přepadení byli britští agenti zajati a uvězněni v koncentračním táboře.

Přeložil Pavel Dufek